

ролі та місця православ'я в історії становлення державності України. Їх можна продовжувати та перераховувати до нескінченності [10].

Проте, серед зазначених причин можна віднайти найпринциповішу і водночас одну із найскладніших проблем для сучасного православ'я України, зокрема ПЦУ та РПЦ в Україні. Такою є визначення основних базисних засад для об'єднання церков, а також пошук взаємоприйнятних моделей у процесі досягнення автокефалії [4].

Переважно більшість проблем у міжцерковних стосунках в Україні, може розв'язати фактор об'єднання в єдину Помісну православну церкву двох вище зазначених церков. Ненормальним станом нинішнього українського православ'я, розколотого на дві гілки ПЦУ та РПЦ в Україні, є ситуація коли у ньому існує два очільники, з одного боку митрополит Епіфаній (Думенко) з почесним патріархом Філаретом (Денисенко) та митрополит Онуфрій (Березовський); функціонує аж три богослужбові мови: українська, російська, церковнослов'янська; наявна постійна ворожість між керівниками різних церков, духовенства та парафіян, одна частина віруючих орієнтована на Московського патріарха Кирила, а інша підпорядкована Київському Епіфанію.

Без знаходження чітких та послідовних дій з боку обох церков подальший розвиток православ'я в Україні є проблематичним. ПЦУ постійно робить спроби компромісу у розв'язанні проблеми об'єднання православ'я, а з боку РПЦ в Україні, ці дії ігнорують.

Чисто теоретично, здійснити об'єднання надзвичайно просто, оскільки в обох православних церквах є багато спільного, насамперед це єдині догматичні та канонічні вчення. Практично зробити це доволі складно, а інколи навіть здається, що й не можливо, бо окремі послідовники тієї чи іншої церкви, свідомо чи несвідомо, приймають і керуються амбіційними рішеннями.

Повноцінне об'єднання православної церкви в Україні може відбутися лише за конкретних умов, а саме, коли відбудеться повна ліквідація непримиренної ворожнечі між прихильниками цих церков. Для цього принаймні слід визначити поетапні кроки до вирішення питань щодо сфер впливу, наприклад володіння храмами і майном. Зібрати навколо цієї церкви національно свідомих громадян України, повністю послабити ієрархічне протистояння.

Відтак саме у такому процесі об'єднання, і могло б бути розв'язано чимало релігійно-церковних проблем, але далеко не всі [3].

Серед перешкод, що стоять на шляху об'єднання, є ворожі стосунки цих церков між собою, інколи повна відсутність порозуміння між їхніми очільниками – митрополитом ПЦУ Епіфанієм (Думенко) та митрополитом Онуфрієм (Березовським), як представником РПЦ в Україні.

Одним із значимих та пріоритетних варіантів здійснення одночасного об'єднання церков мав стати скликаний Всеукраїнський об'єднаний православний Собор 15 грудня 2018 року. Хоча у роботі собору прийняли участь лише представники УАПЦ, УПЦ КП та два митрополита з УПЦ МП, за попередньої згоди тринадцяти діючих архієреїв МП.

Об'єднання УПЦ МП, УПЦ КП та УАПЦ, дало б всьому українському православ'ю, ще більшої національної орієнтації, вивело б Українську православну церкву з-під юрисдикції РПЦ, вкрай зменшило б політичний вплив Росії на Україну, стало б передумовою для виходу українського православ'я на контакти зі світом.

Весь процес об'єднання є надзвичайно складними для практичного та теоретичного втілення, бо православна церква України неметодично готується до переговорів з РПЦ в Україні, а інша ні.

Тому весь процес об'єднання та створення в Україні єдиної Помісної православної церкви є досить складною проблемою, оскільки одна із сторін категорично не хоче цього об'єднання. Це повинно бути не звичайне "об'єднання" чи "приєднання", а повноцінне, органічне злиття в одну церкву, у якій відбилися б переваги національного спрямовання розвитку та формування державності України. Також важливим є й те, щоб у процесі створення помісної церкви, всі ті позитивні риси, які має кожна із гілок українського православ'я не розгубилися, а стали її спільним надбанням [7].

Звичайно, повноцінна реалізація всіх планів у досягненні єдності Українського православ'я не може бути без прояву доброї волі всіх церковних керівників, духовенства та віруючих. Яскравим прикладом утворення і становлення церкви та держави є Елладська церква, оскільки вона зароджувалась та поставала одночасно із отриманням політичної незалежності Греції як монархії. Церкву було використано для функціонування королівства, зробивши короля фактичним головою церкви [8, с. 566-577].

Об'єднання православних церков є необхідним як з релігійних так і з національних інтересів України. Єдиний об'єднаний Помісний православний церкві в Україні набагато легше отримати визнання не лише від РПЦ, а й від інших помісних православних церков. Об'єднання православних церков, дало б поштовх до консолідації нації та зміцненню міжнародного авторитету української держави, вплинуло б на стан українських церков у діаспорі. Оскільки ситуація яка є сьогодні в Українському суспільстві перешкоджає вірному визначенню механізмів та форм для спілкування з Українською церквою, яка в праві називатись материнською.

З історії різних країн, ми маємо яскраві приклади утворення та становлення православних церков, а також отримання ними автокефальності, що зумовлювалося політичними мотивами та залежало від статусу держави. Державним владам ніколи не було байдуже, яку саме роль відігравала у країні церква. Оскільки самостійна церква завжди розглядалася державними діячами як один з важливих складників державності, як її вінець та надійна опора у державотворенні.

Впродовж всього свого шляху, який пройшла Україна до становлення своєї державності, вона постійно наштовхувалась на політичні бар'єри, надзвичайно довгим та складним був рух Української церкви до автокефалії та отримання нею довгоочікуваного Томосу. Тому Україна, як багато інших держав повинна мати свою як державну, так і церковну незалежність.

Основними перешкодами на шляху до визнання автокефалії ПЦУ нині є наявність істотних протиріч у поглядах представників помісних церков на цю проблему, але з подачі Москви, головним було й залишається негативне ставлення до ідеї української автокефалії самого Московського патріархату.

Об'єднання українського православ'я та досягнення визнання автокефалії можливе лише за однієї умови, повної витривалості українізації церковної сфери в усіх регіонах України. Ця необхідність потрібна для створення в середині РПЦ в Україні, проукраїнської більшості серед єпископату, духовенства і мирян. Але важливим та неприпустимим є спроби синтетичного прискорення цього процесу, оскільки вони можуть мати зворотний ефект [9].

В постанні канонічної церкви зацікавлена в першу чергу сама Україна як держава, оскільки єдина канонічна автокефальна соборна апостольська Українська православна церква є позитивним фактором українського суспільства та духовним атрибутом його буття. Церква з своїм канонічно нормованим статусом могла б

сприяти досягненню національної гармонії в Україні, а також зміцненню міжнародного авторитету держави.

Однією із причин невизнання РПЦ Томосу ПЦУ є те, що для Російської православної церкви значущим фактором є кількість парафій, які знаходяться на території України, а це приблизно більша половина всіх приходів РПЦ на території Росії та України. Другою, не менш важливою причиною є й те, що РПЦ разом з українською, білоруською, молдовською, прибалтійською, середньоазійською та закавказькою, нараховує десь біля чотирнадцяти тисяч релігійних організацій, а тому коли у неї забрати парафії Української православної церкви, то таким чином, вона втратить домінуючу роль у православному світі. Відтак Російська православна церква позбавиться головної ідеї "благодатності" Москви та "богообраності" російського народу а згодом штучно насаджена думка про Російську церкву як "Третього Риму". Звичайно таких причини, що стоять на шляху процесу об'єднання українського православ'я в єдину релігійну організацію можна віднайти ще безліч. Тому після об'єднання двох гілок православ'я в Україні, саме Українська церква може стати однією з найбільших у світі православних церков [6].

Ось чому РПЦ всіляко чинить перешкоди до визнання нею та іншими помісними православними церквами ПЦУ як рівної та незалежної помісної церкви.

Потрібно шукати різні шляхи врегулювання міжцерковного конфлікту, а головним завданням у вирішенні цієї проблеми є те, що дана ситуація торкається рядових віруючих, з якими проводять бесіди, після яких їм надзвичайно важко щось довести та переконати в істинності самої суті національної Української церкви. Міжцерковні – міжконфесійні суперечки є одним із головних чинників протистояння у суспільстві, оскільки в майбутньому спонукують до утворення конфліктних ситуацій в регіонах.

Ще однією проблемою у ході вирішення міжконфесійного діалогу є фактори релігійного егоїзму та нетерпимості. Подолання цих факторів між віруючими, та вороже ставлення ієрархів церкви один до одного все більше роздмухують і так не просту ситуацію. З історії нам відомо, що в радянському періоді людям прививалась ідея нетерпимості до інших поглядів, які різнилися від загальноприйнятих. Про цей період та явище згадує відомий Український науковець Д.Степовик, "цілі покоління віруючих знали лише заборони, утиски, грубість, ярликування – як у світській, так і у церковній царинах. Доброти, толерантності таке життя виховати не могло. Змиритися з думкою, що твій сусіда, односелець, родич може мати іншу думку, інше віровизнання – це для багатьох сьогодні є просто нестерпним" [9].

Сьогодні в Україні відбувається багато важливих заходів, які підтримуються державою та носять державно-політичні, науково-релігійні, міжрелігійні характеристики та представлені відомими науковцями, громадсько-політичними діячами й представниками релігійних конфесій.

Саме спроби проведення таких спільних дій, стали б результативними у між церковному примиренні, а участь віруючих у таких заходах, та проведенні спільних богослужінь давали б змогу пошуку спільних ідей та точок дотику. Щоправда віруючі РПЦ в Україні й до сьогодні вважають неприпустимим та неприйнятним стати до спільного богослужіння чи прийняти участь у спільних заходах. Вони навпаки погрожують відлученням від церкви тих осіб, які нібито порушують закон вступаючи в спілкування з "розкольниками", а на спробу Вселенського Патріарха Варфоломія примирити РПЦ в Україні та ПЦУ Московська церква припинила Євхаристійне спілкування з церквою матір'ю, тобто Константинополем.

Ідентично за зразком РПЦ, до такого ж шантажу, РПЦ спонукала і Білоруську православну церкву.

Ще однією точкою спільного дотику могла б стати місія соціального служіння, благодійної та милосердної діяльності, яку досить успішно сьогодні проводять цілий ряд протестантських церков та Католицька церква.

Таким чином головною умовою подолання між церковного конфлікту в Україні, насамперед є всебічне забезпечення принципу рівності релігій перед законом, слід позбутися підтримки посадовими особами окремих конфесій, надання можливості всім церквам однакових умов для використання радіо та телевізійного ефіру, а найголовнішим є проведення благодійної діяльності з боку релігійних конфесій.

Для подолання всіх політичних, конфесійно-церковних проблем та позицій релігійного суб'єктивізму, слід позбутися упереджених дій та вільнодумства всім тим, хто собі дозволяє відхід від норм моралі, а також за умови всебічного дотримання принципу відокремлення церкви від держави, забезпечення кожному громадянину України у повному обсязі права на свободу совісті [5].

Нині більшість відомих та авторитетних політиків і вчених звичайно, мають спільну думку в тому, що одним із фундаментальних способів досягнення суспільної стабільності в умовах поліетнічності і поліконфесійності може бути лише толерантизація суспільства та безперервний діалог Українського православ'я.

Звісно, за допомогою лише самої толерантизації суспільства не можливо повністю розв'язати проблему конфліктності релігійного спрямування. На нашу думку одним із важливих кроків, які були здійсненні на шляху до врегулювання між церковного конфлікту є підписаний 1997 р. главами та представниками найвпливовіших в Україні християнських релігійних організацій у присутності Президента України "Меморандуму християнських конфесій України про несприйняття силових дій у міжконфесійних відносинах".

Філософсько-релігієзнавчий аналіз зазначених проблем врегулювання між церковного конфлікту як однієї з важливих передумов для досягнення як суспільно-політичної стабільності так і міжнаціональної злагоди в Україні, дозволяє зробити певні висновки.

Така конфліктна ситуація, яка виникла на релігійному полі, охопила практично всіх церковних діячів, служителів культури, віруючих, політиків і вона доволі негативно впливає на всі напрямки життя українського суспільства. Тут надзвичайно тісно переплітаються головні чинники різного спрямування, починаючи від об'єктивних і закінчуючи суб'єктивними, не виключенням є внутрішні й зовнішні, історичні й сучасні, теоретичні й практичні аспекти, релігійні й світські, конфесійні й етнічно-національні, особисті й загальнодержавні фактори. Тому, якщо не відбудеться розв'язання між церковного конфлікту, Україна як держава не зможе у повній мірі досягти громадянської злагоди та суспільної стабільності, оскільки національна церква є запорукою суспільної стабільності в духовно-моральному відношенні.

Слід також зауважити й те, що всі суперечки, які відбуваються на релігійному ґрунті завжди вирізнялись своєю складністю та тривалістю, тому очікувати на їх швидке розв'язання не слід. З історичного досвіду нам відомо, що зародження конфлікту є одномоментною дією, а вихід із нього займає досить тривалий період життя. Тому вирішити між церковний конфлікт між РПЦ в Україні і ПЦУ за один рік неможливо, для його подолання має пройти час.

Сучасна релігійна ситуація в Україні є складною та доволі напруженою, хоча і не повністю безнадійною. Звісно для її подолання потрібно з'ясувати першопричини появи конфлікту як такого, потрібно провести всебічний філософсько-релігієзнавчий аналіз всіх можли-

вих площин між церковного антагонізму та пошуку можливостей для його врегулювання. Тому вирішенням цих проблем повинні займатися високо компетентні, високоморальні та освічені люди.

Список використаних джерел:

1. Вергелес К. М. Культура і релігія в контексті глобалізації / К. М. Вергелес. // Гілея. – 2016. – № 110. – С. 264–267.
2. Вергелес К. М. Особливості функціонування релігії в сучасних соціокультурних процесах / К. М. Вергелес. // Гілея. – 2016. – № 114. – С. 198–201.
3. Здіорук С. Етноконфесійна ситуація в Україні та міжцерковні конфлікти / С. Здіорук. – К., 1993.

4. Колодний А. М. Релігія і національна самосвідомість / А. М. Колодний. – К., 1990.
5. Лотоцький О. Автокефалія / О. Лотоцький. – Т.1: Засади автокефалії. – К., [б. в.], 1999. – 205 с.
6. Огієнко І. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу / І. Огієнко. – К. Абрис, 1991. – 272 с.
7. Саган О. Автокефалія. Між політикою та молитвою // Віче. – 1995. – №10.
8. Саган О. Вселенське православ'я / О. Саган. – К.: Світ знань, 2004. – 912 с.
9. Степовик Д. Церква в кайданах / Д. Степовик. – К., 1996. – 112 с.
10. Шуба О. Релігія в етніонаціональному розвитку України / О. В. Шуба. – К.: Криниця, 1999. – 323 с.

Надійшла до редколегії 20.04.19

K. M. Vergeles

THE REVIVAL OF UKRAINIAN ORTHODOXY: OBSTACLES AND PERSPECTIVES

The history of the emergence of the CPU takes a rather insignificant amount of time in the development of an independent Ukrainian state in comparison, for example, with the Russian Orthodox Church. The article deals with the state of modern Orthodoxy in the process of its formation and the problems of relations with the Russian Orthodox Church in Ukraine. Different variants of searches, which were carried out in the course of creation of PPC and receipt of Tomos (autocephaly), are explored. The development of relations between the former UOC-KP and the UOC-MP, as well as mechanisms for resolving inter-church and inter-confessional conflicts on the way to achieving inter-church accord, is analyzed. It has been established that interconfessional conflict is a significant factor in the development and formation of state-building in our country. The solution of the current conflict between the PPC and the Russian Orthodox Church in Ukraine is possible only on the basis of mutual tolerance of the aforementioned churches.

The article examines the state of modern Orthodoxy during its formation and the problems of relations with the Russian Orthodox Church in Ukraine. Various variants of searches carried out in the course of creation of PPC and receipt of it by Tomos (autocephaly) are studied. The period of development of relations between the former UOC-KP and the UOC-MP, the ways of resolving inter-church and inter-confessional conflict by reaching inter-church agreement is analyzed. The historic path of the emergence of the CEC took a fairly small period in the period of the independent Ukrainian state in comparison, for example, with the Russian Orthodox Church. It has been established that inter-confessional conflict is an important factor in the development and establishment of state-building in our country. The solution of the current conflict relations between the PPC and the Russian Orthodox Church in Ukraine is possible only under the condition of joint tolerization of the two above mentioned churches.

In today's globalization, religion appears to be one of the main dominant human beings. Taking into account such global changes we can fix the formation of the network concept of culture (B. Wellman, F. Crotiff, E. Marc, L.-K. Frime, R. Hassan). Most of the works of representatives of Ukrainian religious studies devoted, unfortunately, to the theoretical understanding of the concept of "religion", the peculiarities of its functioning, and the practical use of many concepts to the social structure of society.

We also need to focus our attention on socio-cultural changes taking place in Ukrainian society; on the interconnection of economic, political and ideological spheres. At the same time, each sphere should be considered as independent, but at the same time as one constantly interacting with others. It is this interaction that manifests both the integrity of man and the main characteristics of religion.

It should be noted that today we observe the maximum tension in the socio-political and, in particular, the religious-church life of Ukraine through the action of the inter-Orthodox conflict; therefore, the main and important is the way of its settlement, especially now when the CEC got the long-awaited Tomos from Patriarch Bartholomew of Constantinople.

Key words: orthodoxy, church, religion, Tomos, autocephaly, conflict, patriarchy.

K. H. Vergeles

ВОЗРОЖДЕНИЕ УКРАИНСКОГО ПРАВОСЛАВИЯ: ПРЕГРАДЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

В статье рассматривается состояние современного православия в процессе его становления и проблем отношений с Русской православной церковью в Украине. Изучаются различные варианты поисков, которые осуществлялись в ходе создания ПЦУ и получения им Томосу (автокефалии). Анализируется период развития отношений между бывшей УПЦ КП и УПЦ МП, пути решения межцерковного и межконфессионального конфликта путем достижения межцерковного согласия. Исторический путь возникновения ПЦУ занял достаточно малый отрезок в период независимого Украинского государства по сравнению, например, с Русской православной церковью. Установлено, что межконфессиональный конфликт является важным фактором в развитии и становлении государства в нашей стране. Решение современных конфликтных отношений между ПЦУ и РПЦ в Украину возможен только при условии совместной толерантизации вышеуказанных двух церквей.

Ключевые слова: православие, церковь, религия, Томос, автокефалия, конфликт, патриархат.

УДК 2-67

Л. А. Виговський, д-р філос. наук, проф.

**ПОЛІТИКО-ПРАВОВА МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН
ЯК ОСНОВА РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМИН МІЖ ДЕРЖАВОЮ
І РЕЛІГІЙНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ**

У статті автор доводить, що в історико-правовому контексті конкретний тип політико-правової моделі державно-церковних відносин відіграє визначальну роль у процесі регулювання відносин між державою і церквою, оскільки визначає зміст і форми таких взаємин.

Показується, що в історії людства в основі відносин між державою і церквою були покладені три основні типологічні моделі: унітарна (в ній державні структури підпорядковуються церковним); модель так званих "двох мечей" (відносини держави і церкви визнаються паритетними як автономних інституцій); тринітарна (характеризується чітким розмежуванням функцій між державою і церквою). Наявні в соціумі інші моделі таких відносин є похідними від зазначених. Підкреслюється, що вибір і затвердження такої моделі для нашого поліконфесійного суспільства передбачає врахування історичних традицій, духовних і матеріальних умов життя громадян України.

Ключові слова: Церква, держава, суспільство, державно-церковні відносини, моделі державно-церковних відносин, політика, релігія.

Один з інтегративних показників рівня розвитку як держави, так і релігійних інституцій та організацій є характер державно-церковних відносин в суспільстві. Пояснюється це тим, що він постає своєрідним маркером рівня дійсної реалізації принципу свободи совісті, який займає визначальне місце в загальній системі фундаментальних прав і свобод людини.

В Україні релігійні організації все голосніше заявляють про себе в якості активних учасників суспільних процесів. Про це, зокрема переконливо свідчить факт їх участі в Революції гідності. Тому нині конфесійний чинник займає важливе місце в суспільно-політичному й духовно-культурному житті українського соціуму. Але, при цьому навіть неозброєним оком можна побачити